

TVRDOVA

SAMOČE

**DŽONATAN
LETEM**

BOOKA.

Knjiga **022**

Edicija **Zapadno od sunca**

DŽONATAN LETEM
TVRĐAVA SAMOĆE

Naslov originala

JONATHAN LETHEM

THE FORTRESS OF SOLITUDE

Copyright © 2003 by Jonathan Lethem

ZA IZDAVAČA

Ivan Bevc

Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Slanački put 128

office@booka.in

www.booka.in

PREVOD S ENGLESKOG

Oto Oltvanji

LEKTURA

Agencija Tekstogradnja

KOREKTURA

Dragana Latinčić

DIZAJN KORICA I PRELOM

Ivan Benussi

ŠTAMPA

DMD Štamparija

Beograd, 2012.

Prvo izdanje

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti niti reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene saglasnosti izdavača.

TVRĐDAVA

SAMOĆE

ROMAN

DŽONATAN LETEM

S ENGLESKOG PREVEO
Oto Oltvanji

BOOKA.

SADRŽAJ

deo prvi	
Anderberg	7
deo drugi	
Beleška na omotu ploče	315
deo treći	
Prisonaires	331

deo prvi
Anderberg

Glava 1

Kao šibica koju si kresnuo u zamračenoj prostoriji:

Jedne julske večeri u sedam, dve bele devojke u flanelskim spavaćicama i crvenim vinilnim roľsuama s belim pertlama pravile su nepravilne krugove po ispucalom trotoaru od plavog škrljca.

Devojčice su mrmljale rime sebi u bradu, *bile* su rime, dok im je papeljasta kosa ružičasta poput neba lepršala kao da je nikad ne šišaju. Roditelji su devojčicama dozvoljavali da se vrate na ulicu posle večere, pošto su se prvo presvukle u spavaćice i oprale zube pred spavanje, okupale se u narandžasto-ružičastom letnjem sumraku, na vazduhu i svetlu koji se nadnose nad ulicom, preko čitavog Govanusa, nalik dlanu ili unutrašnjosti morske školjke. Portorikanci koji su sedeli na gajbicama za mleko ispred bodege na ćošku progundali su nešto ugledavši prikaze, nesigurni šta tačno vide. Razvukli su usne da jedni drugima pokažu zube, gest koji znači strpljenje, nemo istrajavanje. Ulica je bila prekrivena ćepovima flaša poluutisnutim u smekšani asfalt, „juhu“, „rajngold“, „menhetn spešl“.

Devojčice, Tea i Ana Solver, sijale su kao tek upaljen plamen.

Jedna bela starica doselila se u kvart pre porodice Solver, da zauzme jednu od zapuštenih zgrada, nekadašnji samaćki hotel, zamenivši petnaest muškaraca samo sobom i svojom imovinom spakovanom u sanduke. Ona je zapravo tu bila prva. Ali Izabel Vendl se samo šunjala poput glasine, poput apostrofa u starinskoj zgradi od kamena, po kojoj se kretala uz pomoć štapa, između stana u podrumu i spavaće sobe u starom salonu na prvom spratu, prostorije u kojoj je ćitala i spavala ispod trošne, neobnovljene tavanice od gipsanog maltera. Izabel Vendl bila je puki zglavak, telo skvrćeno oko hrskavice starih rana. Izabel Vendl se prisećala dana provedenog na poštanskom brodu na jezeru Džordž, grebala slova perom umoćenim u mastilo i pritiskala markice na sunder u ćinijici. Površina njenog radnog stola bila je od plute. Izabel

Vendl je imala novca, ali su njene podrumске sobe smrdjele na kore od voća i vlažnu novinsku hartiju.

Devojčice na koturaljkama bile su novina, obasjane svetlošću pozornice pred početak predstave: belci su počeli da se vraćaju u Dinovu ulicu. Tek nekoliko njih.

Ispod kiselog drveta u zadnjem dvorištu, Dilan Ebdus je, kada je imao pet godina, slučajno ubio mače. Podstanari Ebdusovih u podrumskom stanu imali su leglo, njih pet, šest, sedam. Mačići su se uvijali na podu, u tom uspravnom kavezu od cigala, među šutom, sveže posađenom lozom i mošusastim otpacima kiselog drveta, gde se Dilan igrao i nasamo istraživao dok je njegova majka prevrtala zemlju malim trozupcem ili sedela i pušila, a par ispod njih pevao uglas, jedno od njih okidalo je žice na nenaštimovanoj gitari s nalepnicom znaka mira. Dilan je plešao s malim, prepametnim, izbuljenim mačkama, vijao ih među hrpom cigala prekrivenih puževima i drugog dana, dok je uzmicao od jedne, nagazio je patikom na drugu i zgnječio je.

Stanari iz podruma su sklonili mačku, izlomljenu ali živu, dok su roditelji vodili uplakanog Dilana u kuću. Ali Dilan je znao da je mače iz samilosti nekako dokrajčeno, ugušeno ili udavljeno. Nekako. I pitao je za njega, ali je i ta tema bila ugušena, zataškana. Odrasli su se ofirali samo u tom trenutku otkrića, dozvolivši Dilanu da nazre njihovo gađenje i bes, a zatim ih prigušili. Dilan je bio suviše mlad da bi shvatio šta je uradio, osim što nije bio; nadali su se da će zaboraviti, osim što nije. Kasnije se pretvarao da je zaboravio, štiteći odrasle od činjenice koju, bio je siguran, ne bi mogli da podnesu: svega se sećao.

Možda je mrtvo mače bilo ta nerastvorljiva pilula krivice koju je progutao još kao mali.

Ili je možda bilo ovo: majka mu je rekla da neko želi da se igra s njim na trotoaru preko puta. Ispred kuće. Prvi put će izaći na ulicu, da se igra ispred, umesto u zadnjem dvorištu od memljivih cigala.

„Ko?“

„Devojčica“, reče njegova majka. „Idi vidi, Dilane.“

Možda su to bile bele devojčice, Ana i Tea, u spavaćicama i na rošua-ma. Video ih je s prozora, a sada su ga zvale da im se pridruži.

Umesto njih, na trotoaru ga je čekala crna devojčica, Marila. Dilan je sa šest godina već na prvi pogled umeo da prepozna nameštajku, da oseti majčinu uličnu prevejanost, domorodačku mudrost. Rejčel Ebdus je obrađivala ulicu, provodadžisala u njegovo ime.

Marila je bila starija. Marila je imala hulahop i parče krede. Trotoar ispred Mariline kapije bio je obeležen – njen komad nepravilne škriljčane staze bio je njena zona. Dilan se prvi put sreo sa sistemom organizovanja prostora u kvartu. On nikada neće kročiti u Marilinu kuću, mada to tada još nije znao. Škriljac je bio njena gostinska soba. On je imao svoju, iako je još nije obeležio.

„Doselili ste se ovamo?“, upita Marila kad je bila sigurna da je Dilanova majka ušla unutra.

Dilan klimnu glavom.

„Živite u celoj kući?“

„Stanujemo u prizemlju.“

„Imate stan?“

Dilan ponovo klimnu zbunjeno.

„Imaš brata ili sestru?“

„Nemam.“

„Šta ti radi tata?“

„On je umetnik“, reče Dilan. „Snima film.“ Rekao je to krajnje ozbiljno. Nije ostavilo utisak na Marilu.

„Imaš spoldinku?“, upita ona. „To je loptica, ako me nisi razumeo.“

„Nemam.“

„Imaš li para kod sebe?“

„Nemam.“

„Volela bih da kupim slatkiše. Mogla bih da ti kupim spoldinku. Tražićeš od majke malo para?“

„Ne znam.“

„Znaš li skali?“

Dilan odmahnu glavom. Je li „skali“ osoba ili neka druga vrsta lopte ili slatkiša? Nije znao. Osećao je da će Marila početi da ga sažaljeva.

„Možemo da pravimo čepove za skali. Možeš da ih praviš od žvake ili voska. Imaš li sveću u kući?“

„Ne znam.“

„Mogli bismo da je kupimo, ali ti nemaš para.“

Dilan u svoju odbranu samo slegnu ramenima.

„Tvoja majka mi je rekla da pređem ulicu s tobom. Ti ne smeš sam.“
Zvučala je filozofski.

„Imam šest godina.“

„Još si beba. Kakvo je to ime Dilan?“

„Kao Bob Dilan.“

„Ko?“

„Pevač. Moji roditelji ga vole.“

„Voliš li *The Jackson Five*? Umeš li da plešeš?“ Marila je prebacila hulahop preko glave, savivši istovremeno i kolena i laktove, stisnula ruke u pesnice, zaškrgutala zubima, izbacila stražnjicu. Hulahop se okretao. Ona se široko smešila izbacivši bradu ka Dilanu zajedno s kukovima, kao da bi uspela da zavrti još jedan hulahop oko vrata.

Kada je na red došao Dilan, hulahop je zazvečao na škriljcu. Još je bio debeo, nalik čauri, gos'n Jaje. Na njegovom telu nije bilo ničeg čoškastog gde bi se hulahop zadržao. Jedva je uspeo da ga zavrti rukama. Nije mogao da savije kolena, vukao je noge u stranu, stepovao. Nije umeo ni da pleše.

I tako su se njih dvoje igrali, Dilan bi ispustio plastični hulahop hiljadu puta. Marila mu je pevala da bi ga ohrabrila: „Oh, baby, give me one more chance, I want you back.“¹ Boksovala je vazduh pesnicom. Dilan se uz grižu savesti pitao što ga na ulicu nisu pozvale bele devojčice na rolšuama. Svest o toj bogohulnoj želji bila je njegova druga rana. Nije to bilo kao s mrtvim mačetom: ovog puta niko neće suditi je li Dilan prvo razumeo, a posle zaboravio. Radilo se samo o njemu. Bilo je to samo između Dilana i njega samog da se zauvek pita je li još tada čeznutljivo osećao šta bi više voleo, da je pre niza godišnjih doba, pre godina i godina koje će provesti na ulici, pre Roberta Vulfolka

1 „I Want You Back“, *The Jackson Five*, 1969. (Prim. prev.)

ili Mingusa Ruda, pre pesme „Sviraj taj fanki, beli dečače“, pre Prelazne škole broj 293 ili bilo čega drugog, poželeo, suprotno viziji njegove majke, da ga sestre Solver dovedu do ekstaze plavokososti i identične odeće, zategnutih pertli, točkova koji jedva dodiruju trotoar ili ga samo obeležavaju strelicama koje te upućuju negde drugde, mlazni trag nečijeg bekstva.

Marila se okretala u mestu i pevušila: „When I had you to myself I didn't want you around, those pretty faces always seemed to stand out in a crowd.“²

Izabel Vendl je ime pronašla u raskupusanoj knjizi u kožnom povezu u arhivu Bruklinskog istorijskog društva: Burum. Kao Burski rat. Holandska porodica, farmeri i zemljoposednici. Burumi su zapravo zadržali svoj posed u Bedford-Stivesentu, nikada nisu prišli ni blizu Govanusu, niko osim svojeglavog, verovatno pijanog sina po imenu Sajmon Burum, koji je izgradio kuću u Šermerhornovoj i umro u njoj. Bio je verovatno proteran ovamo, bludni sin, crna ovca koja se lečila od hroničnog marmurluka. U svakom slučaju, on će pozajmiti svoje ime – a ionako nije mogao da se usprotivi! – grupici ulica izukrštanih između Sloup Parka i Kobl Hila, jer reći samo Govanus nije bilo dovoljno. Govanus je još i kanal i stambeno naselje. Izabel Vendl je morala da izdvoji svoj bivak od naselja Govanus i od Vajkof Gardensa, tog drugog stambenog naselja koje okružuje njen novi rajski vrt, da bi ga izdvojila od kanala, od Red Huka, od Avenije Fletbuš, od centra Bruklina, nad kojim se nadnosi Bruklinski kazneni dom, monolitno zdanje na Aveniji Atlantik opasano bodljikavom žicom. Isticala je vezu s Hajtsom, sa Sloupom. I tako je nastao *Burum Hil*, iako tu nije bilo nikakvog brda. Izabel Vendl je zapisala ime, i tako je on nastao, a oni će doći da žive na tom novom mestu koje su oživeli njeno mastilo i njena ruka, rakovska klešta koja štrikaju od prošlosti ka budućnosti, neugledni roditelji Sajmon Burum i Govanus iznedrili su Burum Hil, jedno sasvim pristojno dete.

2 Ibid.

Kuće su ovde bile bolesne. Kuće u nizu u holandskom stilu bile su izdeljene i zloupotrebijene kao samački hoteli za muškarce s malim prenosivim rešoima, pepeljarama i tiketima za klađenje, ili su imale po jedan stan na čitavom spratu, u kojima su se na svakom nivou ti-skale čitave porodice, a po dvorištima i ulaznim stepeništima milelo je bezbroj dece. Kuće su nekada davno izdašno oblagane linoleumom i limenim pločama, linoleum i lim su kasnije prefarbani, a na tu farbu se nanosio novi sloj boje. Kao skrama koja vam se hvata preko jezika, zuba i nepca. Sklad soba, arhitektonske šare narušavani su zidovima navrat-nanos podizanim da bi se prekrojili hodnici, u kupatila su uglavljivane tuš kabine iz robne kuće *Sirs-Robak*, garderoberi su pretvarani u kuhinje. Hodnici su bili zapišani. Te stare kamene građevine, uspravne holandske kuće, bile su tela, zlostavljana tela, ali Izabel će ih sve izlečiti, napuniće ih parovima, obnavljačima koji će ukrasne tavanice prekriti novim slojem maltera, osvežiti mermerne kamine. Već je uspela nekoliko da ih namami. Prvi obnavljači bili su, ako ćemo pravo, šarolika družina. Bila je razočarana bitnicima koji su se doselili, hipicima koji su stvarali komune jedva bolje od samačkih hotela. Ali neko je morao da bude prvi. Oni su bili Izabelini prvi kuštravi regruti; nisu bili dobri, samo dovoljno dobri.

Abraham i Rejčel Ebdus, na primer. Blizina realnosti braka uvek je iscrpljivala Izabel. Ona, Rejčel, imala je divljačan pogled, pušila je kao Turčin, bila je suviše mlada, suviše *Bruklinka* zapravo. Izabel ju je viđala kako priča na španskom s muškarcima koji sede na gajbicama na čošku. To ništa neće rešiti. A on, Abraham, bio je slikar, baš lepo – ali moraju li zidovi kuće baš od tavanice do poda biti prekriveni golišavim portretima njegove žene? Moraju li slike u prednjoj dnevnoj sobi ponekad da se vide sa ugla Dinove i Nevinsove, nejasna golotinja koja se nazire kroz polunavučene zavese?

Žena je izdržavala muža, radila pola radne nedelje na recepciji *Auto-moto saveza* u *Šermerhornovoj*. Pričala je na španskom s momcima u potkošuljama koji glancaju automobile ispred samačkih hotela.

Dok je muž ostajao kod kuće i slikao.

Imali su dečaka.

Izabel je iskidala traku dimljene ćuretine s oboda suvog sendviča i obavila je preko neznatiželjnog nosa svog riđeg mačora, sve dok glupavi stvor nije shvatio šta mu se nudi i napao je zubima koji su klaktali kao kakva mašina.

Postojala su dva sveta. U jednom se otac muvao po spratu, škripao stolicama, slikao za malom svetlosnom kutijom, ostvarivao nerazumljivi napredak, dok je u prizemlju majka puštala ploče, prala sudove, smejala se pričajući telefonom, glas joj se gubio u krivini dugog stepeništa, kiselost drvo iz zadnjeg dvorišta češalo se o prozore njegove spavaće sobe, sunce je tropskim, vodenastim mehurićima svetla tačkalo tapete koje su i same prikazivale šumu punu majmuna, tigrova i žirafa, dok je Dilan čitao i iščitavao knjige kao što su *Super kajgana*, *Ublek*, *Da sam upravnik zoološkog vrta*,³ ili jednim prstom sanjivo gurao mečboks automobilčić, broj 11, duž njegove jedine narandžaste trake za vožnju, ili iznova otkrivao nefunkcionalnost sprava kao što su magična tabla i spirograf, krutost dugmića, neposlušnost srebrnkastog sastojka iza musavog prozora magične table, nepouzdanost točkića spirografa, kako se svaki put krive na perihelijumu kada bi prejako pritisnuo olovku za crtanje, te se u kritičnom trenutku svaka predivno naučno precizna orbita kvarila i krivila u nepravilni besmisao, glavu s nosom, krastavčić s bradavicom. Da magična tabla i spirograf stvarno rade kako treba, verovatno bi bili mašine a ne igračke, deo funkcionalnog sveta odraslih, ugrađeni u kontrolnu tablu automobila, ili bi ih za pojasom nosili policajci. Dilan je to shvatao i mirio se s tim. Te stvarčice su pokvarene jer su igračke, i obratno. One traže njegovo sažaljenje i strpljenje, poput zaostale dece poverene mu na čuvanje.

U svom kućnom svetu, Dilan je mogao da odluta u jednom od dva pravca. Prvi je bio gore na sprat, držeći se za rasklimatani, klepetavi gelender, ručicom klizeći duž njegove uglačane površine, prstima preskačući razmaknute sastave, da bi zakucao na vrata ateljea i da bi

3 *Scrambled Eggs Super* (1953), *Bartholomew and the Oobleck* (1939), *If I Ran the Zoo* (1950), knjige popularnog pisca i ilustratora za decu, doktora Zusa. (Prim.prev.)

mu bilo dopušteno da stoji uz očev lakat i pokušava da sagleda ono što se ne dâ sagledati, neshvatljivi napredak animiranog filma slikanog jedinstvenim potezima četkice pravo na celuloid. Jer se Abraham Ebdus odrekao slikanja na platnu. Platna koja su ispunjavala hodnike, ti raskošni slikarski aktovi, bili su njegov pripravnčki rad, sentimentalni tragovi napretka ka onom što je postalo njegovo životno delo, apstraktno slikarstvo koje nastaje protokom vremena, u obliku naslikanih sličica filma. Abraham Ebdus je završio možda dva minuta filma. Nije imao čim da se pohvali osim skicama i beleškama prikacanim na zidove s kojih su nekada visila platna. Sve velike četke su se stvrdnule i sasušile u konzervama. Zamenile su ih četkice poput onih koje koriste draguljari da obrišu dijamantsku prašinu i tu, u ateljeu na trećem spratu u kojem su ventilatori na prozorima uvlačili žuto avgustovsko nebo da bi isušili boju, Abraham Ebdus se grčio poput draguljara ili monaha koji prepisuje svitke pergamenta, i malecnim četkicama lickao celuloidne sličice, dok je njegov rad postajao sve vredniji poštovanja i sve sićušniji. Dilan je stajao kraj njega i udisao farbu, tanki kiselkasti miris sveže smućkanog pigmenta. Bio je visok koliko i svetlosni sto na kojem je otac slikao, oči su mu bile u istom nivou i sasvim blizu, i pitao se da li bi njegove ručice odgovarale tom poslu više od očevih. Kada bi mu posle nekog vremena dosadilo, seo bi prekrštenih nogu na pod i crtao očevim odbačenim uljanim krejonima, pažljivo ih raspakujući iz metalne kutije s francuskim natpisom. Ili bi vozio *mečboks* automobil broj 11 duž prekrečenih podnih dasaka. Ili bi se rvao s ogromnom knjigom reprodukcija, umetnutih glatkih stranica Brojgela, Goje, Manea ili De Kirika, i gubio se u njima, nakratko sanjareći o sebi na prozoru Vavilonske kule ili među vešticama koje s kozom sede noću oko logorske vatre, ili u koloni dečaka s prokljajalim grančicama koji teraju svinje preko potoka. Kod Brojgela ili De Kirika pronalazio je decu koja se igraju hulahopom poput Marilinog i pitao se da li bi mu dopustili da okrene njen hulahop postrance i potera ga štapom niz Dinovu ulicu. Ali devojka s hulahopom i štapom u praznoj ulici kod De Kirika imala je bujnu kosu poput sestara Solver, tako da nije ni bilo važno.

„Ta izgleda isto“, reče Dilan gledajući kako otac završava sličicu i prelazi na sledeću.

„Menja se neznatno.“

„Ne vidim.“

„Videćeš s vremenom.“

Vreme će se, govorili su mu, ubrzati. Dani će početi da lete. Nisu leteli ovde, na podu očevoog ateljea, ali jednog dana hoće. Dani će leteti, film će se ubrzati i ići tako brzo da će izgledati kao da se pomera, letu će doći kraj, on će poći u školu, *raste tako brzo*, konsenzus s kojim se samo on nije slagao, osećao se kao zaglavljnjen u blatu, davio se u vremenu ovde na podu ateljea, zureći u Brojgelove slike, tražeći drugu decu među psima ispod trpezarijskog stola, kod nogu vodeničara i njihovih žena. Prilikom odlaska iz očevoog ateljea brojao bi stepenice koje jauču.

U prizemlju je postojao sasvim drugi problem. Prostor njegove majke – salon pun njenih knjiga i ploča, kuhinja u kojoj sprema hranu, smeje se i svađa preko telefona, sto prekriven novinama, cigaretama i čašama vina – za Dilana je bio nepredvidiv i ispunjen nemirom, poput majke same. Jutrima bi odlazila u Šermerhornovu, gde je radila. Dilan bi tada obitavao u prizemlju poput duha, krivio se nad sopstvenim knjigama ili dremao na kauču omamljen od sunca, jeo ostatke hrane iz frižidera ili uzimao kašike suvog kakaa u prahu pravo iz konzerve dok mu cela usta ne budu oblepljena kakao-glinom, proučavao poluzavršene ukrštene reči na stolu, vozio *mečboks* automobil broj 11 između pepeljara ili oko ivica saksije s džinovskim drvom života debelih, gumenastih, drvenastih udova – sve je to za majušnog Dilana bio jedan drugi svet, u kojem je mogao da se posveti svojim avanturama i zaboravi se. Zatim, pre nego što bi stigao da se sabere ili odluči šta želi od nje, Rejčel Ebdus bi se vratila kući i Dilan bi otkrio da ne kontroliše svoju majku. Dilanovu usamljenost, koju je otac ostavljao neokrnjenom, majka je rasprskavala kao nar. Držala bi ga u zagrljaju, masirala mu lobanju prolazeći mu prstima kroz kosu i govorila: „Tako si lep, tako lep, tako lep dečak“, ili bi jednako verovatno sedela daleko od njega, pušila cigaretu i govorila: „Odakle si došao? Šta ćeš ovde? Što sam ja tu?“, ili “Znaš, dete moje drago, da je tvoj otac lud“. Često bi mu pokazivala časopis sa crtežom

ispod kojeg je pisalo MOŽETE LI DA NACRTATE SPARKIJA? i govorila: „Za tebe bi ovo bilo lako, ako želiš možeš da pobediš na ovom takmičenju“. Kada bi Rejčel poželela da isprži jaja, zamolila bi Dilana da stane kraj nje, zatim bi razbila jaje o njegovu glavu i požurila da ga ispusti u tiganj pre nego što se prolije. On bi se počeošao po glavi, napola povređen, napola iz ljubavi. Puštala bi mu ploče Bitlsa, „Sergeant Pepper“ i „Let It Be“, zatim ga pitala koji mu je omiljeni član Bitlsa.

„Ringo.“

„Deca vole Ringa“, rekla bi mu ona. „Dečaci ga vole. Devojčice više vole Pola. On je seksi. Razumećeš kad porasteš.“

Plakala bi ili se smejala, čistila razbijene komade posuđa, sekla nokte mačkama koje su živele u zadnjem dvorištu, dvema koje su preostale iz podrumskog legla, sada odraslim, koje su redovno ubijale ptice među ciglama i lozom. „Vidiš“, rekla bi, pritiskajući šapu mačke da bi joj istisnula kandže, „ne smeš previše da ih skратиš, imaju krvni sud tamo, iskrvariće na smrt“. Samo bi prosipala informacije od kojih on još nije imao nikakve koristi: Nikson je kriminalac, Dodžersi su se preselili u Kaliforniju, od kineske hrane boli glava, Muhamed Ali se usprotivio ratu i zbog toga završio u zatvoru, Hičkokovi britanski filmovi bolji su od američkih, obrezivanje nije neophodno ali žene ga vole. Bilo ju je previše za kuću, morala je stalno da se prazni u telefon, bilo ju je previše za Dilana, koji je zbog toga morao da se kreće njenim obodima, da izbegava njeno žarište kako bi postrance uranjao u ono što razume. Odšunjavao bi se u prizemlje i muvao se među njenim policama, u senci, ispod aktova. Tamo bi se pretvarao da proučava njene knjige – *Rakova obratnica*, *Kon-Tiki*, *Opraštanje*, *Koju igru igraš* – pogledom koji se muti dok prisluškuje njene bezbrojne pozive: „... gore je na spratu... Kalifornija nikad nije bila važna... plaćam sve račune... rekla sam mu da me tkivo pečurke podseća na nešto, a on je pocrveneo kao bulka... pustila sam Kleptonovu ploču u četiri izjutra... potpuno sam zaboravila francuski...“. Dilan bi se povremeno na vrhovima prstiju prišunjavao zaštićen velom Rejčelinog monologa, misleći da se radi o još jednom telefonskom pozivu, samo da bi otkrio kako neko sedi za njenim stolom, pije ledeni čaj, deli Rejčelinu pepeljaru, smeje se, osluškuje, čuje Dilanove korake koje Rejčel ignoriše.

„Eto ti i njega“, govorili bi, kao da je Dilan uvek tema razgovora koji su upravo prekinuli.

Onda bi ga pozvali za sto da se upozna s njima. Dilan bi se setio posetilaca tek kasnije, kada ih je Rejčel opisivala Abrahamu za večerom: ne preterano dobrog folk pevača koji je jednom nastupio kao predgrupa Bobiju Dilanu i nije vam dopuštao da to zaboravite, napaljenog hipika protiv kog je podignuta optužnica zato što je ubacivao puževe golaće u mašinu za žetone na ulazu u podzemnu železnicu, bogatog homoseksualca koji sakuplja umetnička dela ali ne želi da kupi Abrahamov akt jer je na njemu žena, radikalnog crnog sveštenika s Avenije Atlantik koji mora da proceni svaku novu pridošlicu u kraju, bivšeg dečka koji sada radi kao klavirštiner u Karnegi holu ali će se možda pridružiti mirovnim trupama da bi izbegao Vijetnam, engleski par sledbenika Gurđijeva na proputovanju do Meksika koji planiraju da prokrstare na biciklima, žena iz grupe za podizanje svesti iz Bruklin Hajtsa koja ne može da veruje da su kupili kuću u Dinovoj ulici. Toliko njih, i svi su posezali za Dilanovom glavom da mu mrse kosu i pitaju Rejčel zašto pušta da mu raste u oči, da mu pada na ramena. Dilan je izgledao kao devojčica – u tome su se skoro svi slagali.

A onda – i ovo je konačno uvek bio glavni problem kad se muvao po prizemlju – Rejčel bi ustala iz fotelje, s cigaretom među prstima, odvela Dilana do ulaznih vrata, pokazala mu decu koja se igraju na trotoaru i insistirala da im se pridruži. Rejčel je imala program, ona je imala plan. Odrasla je kao dete ulice u Bruklinu, te će morati i Dilan. I tako bi ga izbacila iz prvog od dva njegova sveta, iz kuće, u onaj drugi. Napolje, u kvart. Na Dinovu ulicu.

Drugi svet bio je ikebana škriljčanih zona i fasada kuća s kojih se ljušti farba – ružičasta, bela, bledozelena, razne nijanse crvene i plave, a kroz sve su se uvek providele cigle – zastave neotkrivenih kraljevstava koja se prostiru pozadi i verovatno određuju sistem škriljčanih zona. Koliko je Dilan uspeo da primeti, nijedno dete nikada nije ulazilo u kuću drugog. Ona nisu pričala o svojim roditeljima. Dilan nije znao o čemu

drugom da priča, te se ćutke pridruživao grupi dece koja kao da su toga bila svesna, jer su blago razdvajala redove da mu naprave mesta. Možda je svako dete prilazilo na isti način.

Nevinsova i Bondova ulica, koje su s obe strane ovičavale kvart, bile su prolazi u nepoznato, putevi ka stambenim blokovima u Vajkofovoj. U svakom slučaju, ćošak je pripadao Portorikancima ispred bodege u Nevinsovoj. Druga grupa, uglavnom crnci, visili su u ulazu samačkog hotela između kuće Ebdusovih i Izabel Vendl, i terali bi dečake koji se igraju loptom, vićući na njih da paze na vetrobran automobila većito parkiranog ispred samačkog hotela, *stingreja* koji je Portorikanac s uvoštenim brkovima često glancao a retko vozio. I konačno, jedan opaki crnac koji uvek zuri a nikada ništa ne govori meo je škrljac i sekao korenje ispred dve kuće blizu Bondove. Tako su se deca iz Dinove ulice instinktivno skupljala nasred kvarta.

Henri je bio crni dečak koji je imao mlađeg brata, Erla, i popločano prednje dvorište umesto parćeta propale ili napola obrađene zemlje. Niska ograda koja je odvajala popločano Henrijevo dvorište od škrljčanog trotoara bila je takođe od kamena, izlivena u betonu. Henri je bio tri godine stariji od Dilana. Njegovo stepenište i dvorište bili su mesto sastanka, baza za operacije. Stariji dečaci bi dolazili iz udaljenijih delova kvarta i birali stranu. Uglavnom Dejvi i Alberto od prekoputa i bliže ćošku, iz kuće pune rodbine na čijem su stepeništu pušili tinejdžeri. Stizali bi mašuci rukama, odbijajući novu spoldinku od zemlje. Kupili bi *juhu* od jagode, podelili ga, a poklopac za skali dali Henriju ili Henrijevom drugar Loniju. Dilan je sedeo s Erlom na Henrijevom stepeništu i posmatrao. Marilina svita crnih devojčica stajala je s druge strane ulice. Dilan više nije išao tamo posle prvog puta, ali reći su prelazile Dinovu ulicu između Mariling i Henrijevog dvorišta, a ponekad su je prelazile i devojčice. Henrijevo dvorište bilo je centar i Henri je bio centar. Henri je uvek birao igru.

Dva ulaza od Henrijevog nalazila se napuštena kuća. Imala je zavoje od građevinskih blokova preko prozora i vrata poput mumije sa šupljim prorezima za oči i zamrznutim vriskom na usnama, kao i zapušteno dvorište bez ograde ili kapije. I stepenište je bilo jalovo, bez gelendera.

Verovatno je neko odneo gvožđe na otpad. Mumijina kuća imala je ravnu površinu bez prozora, savršeno visok zid za „zidni bejzbol“, igru u kojoj bacač odbija spoldinku visoko od zida, a hvata je igrač u polju na ulici, trčeći između automobila.

Spoldinka je savršeno ležala u ruci i često je delovalo kao da se lepi poput magneta. Posebno Henriju i Dejviju, kojima kao da je trebalo da naprave samo lagani korak ili dva i da dignu ruku da bi im se ona pojavila na dlanu. Hitac odbijen od trećeg sprata napuštene kuće odleteo bi najdalje, a ona koja bi preletela kapiju na drugom kraju ulice računala se kao *home run*. Henriju kao da je to polazilo za rukom kad god poželi, a činjenica da to nije izveo svaki put predstavljala je misteriju. I Henri je mogao da pogreši, baci je previsoko tako da spoldinka završi na krovu i svi bi onda kukali da ide da kupi novu i tražili siću po džepovima. „Koliko li ih dosad već ima gore?“, glasno je jednom razmišljao Alberto. „Kad bih mogao da se popnem tamo, ceo dan bih ih bacao dole.“

Poslali bi Dilana i Erla do bodege da izgovore magičnu reč, *spoldinka*, a Stari Ramirez bi im je pružio sumnjičavo, ne odobravajući čitavu rabotu. Dilan bi milovao novorođenu ružičastu spoldinku, ali bi je odmah predao Henriju i bilo je vrlo verovatno da je neće ponovo ni taknuti sve dok ne bude oštećena i smekšana, odbijena u hiljadu kosih bacanja. Ako je Dilan uopšte ponovo dodirne. Šansa bi mu se ukazala između igara, u prelaznom periodu, kada bi sve ruke neobjašnjivo pale i neko zatražio gutljaj nečijeg *juhua*, a neko drugi izvrnuo majicu i raširio je laktovima, nasmejavši devojčice. Spoldinka bi se sporo otkotrljala do slivnika i Dilan bi je vratio čudeći se njenoj istrošenosti. Tada bi zaslužila da završi na krovu. Možda je Henri imao sistem, poput sudije koji izbacuje bejzbol lopte iz igre.

Stepenište napuštene kuće bilo je i glavna pozornica tajni, skrivenih naočigled sviju usred kvarta. Ispucali škrikljac ispred napuštene kuće činio je deset metara ničije zemlje. Drveće Dinove ulice se grupisalo, poput dece, u središtu kvarta. Izgledalo je kao da se posebno namerilo da prekrije napuštenu kuću isprekidanom senkom, mehurima svetla poput onih koje je kiselo drvo iz zadnjeg dvorišta bacalo u Dilanovu spavaću sobu, i priguši glasove roditelja koji dozivaju decu na večeru

do nekakve udaljene pojave, poput krika ptica. Dilan je hodao svojom stranom Dinove ulice spuštene glave i pamtio škriļjac, znao je da kaŹe kada je ispred Henrijeve kuće ili one napuštene a da ne digne glavu, samo po oblicima ispod stopala, dugim nakrivljenim pločama ili po jednom izdignutom mesečastom obliku, po parčetu betona ili po ispucalnoj rupi koja se uvek punila vodom posle letnjih oluja koje bi začas isekle vlaŹna popodneva na mračne, naelektrisane kriške.

„Zidni bejzbol“, „bejzbol s motkom“, „stepenišni bejzbol“, „dodir“. Henri i Loni su većinu popodneva igrali protiv Alberta i Dejvija, Portorikanci protiv crnaca, američki fudbal „na dodir“, u timovima po dva, urlajući za dugom loptom, krađući vreme između kola koja prolaze i autobusa koji saobraća Dinovom ulicom. Autobus je najduŹe zaustavljao igru, igrači bi se nestrpljivo tiskali uz parkirana kola da naprave mesta i mahali autobusu da prođe, ajde već jednom, brŹe. Ne plaši se da ćeš nas udariti, mahali su šoferu. Samo idi, dođavola, ne pazi na nas, pazimo mi na sebe.

Jednog dana Henri je dlanovima snaŹno udario bok autobusa, zatim se pruŹio na ulicu kao da je udaren. Veliki autobus se zaustavio i stajao pulsirajući nasred kvarta, putnici su krivili glave da bi otvorenih ustavirili kroz prozore, dok je šofer izašao da vidi šta se desilo. Zatim je Henri ustao, nasmejao se i pobegao, čudovišno brzo, zabacujući stopala kao u crtanom filmu, i nestao iza ćoška. Loni i Alberto su se smejali šoferu i pokazivali niz ulicu. „Nisam ja, čoveče“, rekao je Loni, i dalje se smejući, šireći ruke nevino. „Šta da radim, koji moj? Čak ga i ne poznajem, to je neki ludi klinac iz blokova.“ Ovu laŹ izgovorio je "ladno ispred Henrijevog dvorišta, svog rođenog doma. Ali blokovi su bili izgovor za gotovo sve, tako da je šofer samo zavrteo glavom i vratio se u autobus. Dilan je gledao.

Devojčice bi igrale šuge. Bilo je nečeg blago Źalasnog i nemuŹevnog u toj šugi, ali kad bi je igrale devojčice, igrali bi i Henri i Loni, a onda bi i Dilana i Erla pogurali u krug uzmuvanih stopala – Eci, peci, pec, ti si mali zec, a ja mala prepelica. Eci, peci, pec. Kod pec, Dilan bi se panično uzmuvaio i ponekad podvrisnuo. Kada bi ispao pec, prosto je morao da podvrisne, nije znao zašto. Niko nije mario, svi ponekad vrište, izgleda

da su se svi u tome slagali. Igre bi se misteriozno prekidale, deca bi se skupljala u grupe, šuge bi se raspale na dva dela, dečak bi pojurio devojčicu do ugla i van igre. Predmeti pažnje menjali bi se poput ugla svetla. Neki dečak bi se jednog dana, bez ikakvog objašnjenja, pojavio sa špilom bejzbol sličica. Skupljali bi se potencijalni poklopci za skali, pričalo bi se o potrebi za voskom, ali se skali nikad nije igrao. Možda niko nije znao kako se igra. Izabel Vendl je gledala kroz prozor. Muškarci na uglu zveckali su dominama, slažući ih, ribarnica u Nevinsovoj bila je puna piljevine, neki dečak bi došao iz blokova i narušio privatnost dece iz Dinove i svi bi se neobjašnjivo unervozili. Čitavi dani bili su neobjašnjivi, a onda bi sunce samo zašlo.

Dilan se ne seća da je bilo kome rekao svoje ime, ali svi su ga poznavali i niko nije želeo da zna šta njegovo ime znači. Možda bi se neko i potrudio da primeti kako liči na devojčicu, ali on očigledno nije bio kriv za to. Nije umeo da baca ili hvata, ali to je samo bilo šteta. Ne zna to svako, bilo je opšte mišljenje. I tako se Dilan družio sa spoldinkom u trenucima praznog hoda, kada bi odskakutala do ivičnjaka ili kada bi je niz ulicu poslao branik automobila u prolazu. U tim trenucima Dilan je rado odlazio po nju za starije dečake, koji su samo stajali i nesrećno vrteli glavama. Loptica bi umela da ode skoro do Nevinsove, do bodege, gde bi je zaustavio neki od sedih igrača domina na gajbicama i nakratko je proučio pre nego što je vrati. Spoldinka bi uvek nosila ožiljke sudara. „Baci je na krov, Henri“, Dilan bi šapnuo dok se trčeći vraćao, sebi, ali i loptici, kao nekakvu bajalicu. Ponekad bi je Henri odmah bacio na krov. Zatim bi se, umesto da traže novu spoldinku, stariji dečaci naglo razišli, visili na Albertovoj kapiji na drugom kraju kvarta, upijali aluzije i odbačene pikavce tinejdžera na tamošnjem stepeništu. Tinejdžeri su čekali da padne noć. Dilan se, jedan običan beli dečak, držao Henrijeve betonske ograde. Odatle bi čuo Rejčel kako ga doziva, za veću udaljenost nije bio siguran. Od Henrijeve i napuštene kuće, Dilan je poznavao svaki pedalj škriļjca.

Dečak se muvao po radnoj sobi i prelistavao Izabeline foto-albume, dok mu je majka sedela na zadnjoj terasi i pušila. Izabel je gledala verericu

kako se uspinje uz telefonski stub i trči po ogradi. Veverica se kretala poput animirane sekvence oscilirajućih grba, rep i kičma su joj se savijali na smenu. Neki pogureni stvorovi su graciozni, razmišljala je Izabel, misleći na samu sebe.

Unutra se italijanski gipsar trudio da osveži cvetni motiv na tavanici salona, znojeći se na lestvama u čošku ispred visokog prednjeg prozora. Dečak je za Izabelinim stolom okretao teške stranice, uživljavajući se u slike kao da čita.

I dečak je bio poguren, nad knjigom. Više jež nego veverica, zaključila je Izabel.

„Osećate li vi neki ukus ovoga?“, zapita Izabel namršteno mladu majku.

„Naravno“, reče Rejčel. Nije gasila cigaretu dok je preuzimala zamagljenu čašu s ledom i sokom. Dim je nenarušen nestajao u avgustovskom vazduhu.

„Od svega što umire u meni, najbrže umire jezik.“

„Ubacite limun“, predloži Rejčel.

„Limun stavljam u supu. Ne mogu i u sok. Ponesite flašu kada pođete. Trebalo bi da pijem formaldehid.“

Rejčel Ebdus je ignorisala opasku. Ništa nije moglo da je šokira; loš znak ako pitate Izabel. Mlada majka se nemarno naslonila unazad na stolici, držeći cigaretu među prstima savijene šake. Njena crna neočešljana kosa bila je otelotvorenje ludila. Izabel je zamišljala tu kosu u plamenu na svom tremu u gluvo poslepodne.

Čovek na lestvama zgulio je višak materijala sečivom i pustio da u obilju pada na mesarski papir na podu salona, koji je pucketao pod teretom.

Dečakova napetost, taj njegov pogled, mogla bi da oguli sjaj s njenih starih fotografija. Nije okrenuo stranicu čitav minut. Ostao je skvrčen nad albumom kao što je Izabel protiv svoje volje bila skvrčena oko sebe same.

Izabel je primetila da Rejčel Ebdus posmatra gipsara. „U njemu se očuvao stari zanat“, kaže ona mlađoj ženi. „Pije pivo na pauzi i izražava se kao Džon Garfild, ali pogledajte samo tu tavanicu.“

„Predivna je.“

„Kaže da je učio od oca. Samo izvlači lepotu koja je skrivena. On je instrument tavanice. Ne mora da je razume.“

Izabel je osećala kako nervira samu sebe ili je nervira Rejčel Ebdus, nije bila sigurna. Nije u potpunosti izrekla tu sliku naglas: da kuća, iako nema, poseduje sopstveni jezik, kao što gipsar prenosi dalje očev zanat.

„Ima dobro dupe“, reče Rejčel.

Napolju, veverica vrisnu.

Izabel uzdahnu. Zapravo je žudela za ženinom cigaretom. Je li moguće propuštiti u sedamdeset trećoj? Izabel je umislila kako bi volela da proba. Ili je samo bila nestrpljiva zbog nesposobnosti da razume išta u vezi s Rejčel Ebdus osim njene nezajažljivosti. A cigarete su bile tu na gvozdenoj rešetki Izabelinog stola na tremu, nadohvat ruke, dok je gipsarevo dupe bilo u svakom smislu manje pristupačno.

„Ako je to na bilo koji način pitanje novca...“, poče Izabel, iznenadivši sebe što je uspela da pređe na stvar.

„Ne, nije“, reče Rejčel Ebdus, smešeći se.

„Ne želim da vam bude neprijatno. I 'Peker' i 'Prijatelji' daju stipendije. Ne znam za 'Svetu Anu'. Ali rado bih vam pomogla.“

„Ne radi se o novcu. Verujem u državne škole. Ja sam išla u državnu školu.“

„To je zaista idealistički od vas. Stvarno mislim da ćete uvideti da će svi njegovi prijatelji ići u neku od privatnih škola.“

„Dilanovi prijatelji su iz kraja. Sumnjam da će ići u *Bruklianske prijatelje* ili *Peker*.“

Nije svaki dan bio ovakav. Bilo je dana poput neispisanih stranica, kada veverice nisu vrištale po drveću, kada dečaci nisu prelistavali njene albume, kada se gipsari nisu znojili pod njenom tavanicom i kada komšinica koja zaudara na radikalizam i ugroženi brak nije sedela i gasila cigarete u Izabeline porculanske šolje od čaja i uživala u soku od đumbira koji Izabel više ne oseća, dok se za šah-mat u razgovoru koristi prigodnim nagoveštajem rasizma; bilo je dana kada je jedini nesklad u visokoj holandskoj kući bio riđi mačor koji grebe svežnjeve novina u podrumskom stanu dok ih ne pretvori u iskrzane bale koje smrde

na mokraču, bilo je dana kada Izabel sedi za stolom na spratu, grebe vrškom pera po liniji za potpis čeka namenjenog nekom srednje vrednom dobročinstvu ili njenom potpuno nezasluženo omiljenom nećaku Kroftu, koji se krio u komuni u Blumingtonu, u Indijani, pošto je napravio dete crnoj kuvarici u Silver Beju i koji, uveravali su je, deli Izabelin mesečni prilog na dve jednake polovine, jednu troši na daleku kuvaricu i njeno dete, a drugu poklanja komuni i njenom fondu za hranu i marihuanu. Dođavola s Rejčel Ebdus. Izabel je izdržavala divlje hipike i mulatski orod svog rođaka kriminalca, a Rejčel Ebdus sasvim sigurno može da pošalje Dilana, bog neka mu je u pomoći, u Državnu školu broj 38, da pomoli svoje usamljeno belo lice u okeanu smeđih, da provetri vodoskok ženskaste kose među afro frizurama, ako je to u skladu s njenim načelima. Izabel je želela da u ovom danu nema neverica, da to čak ne bude ni dan koji provodi za stolom, već dan u kojem još leži u krevetu, ignorise mjaukanje riđeg mačora i iznova čita Somerseta Moma i Gija de Mopasana.

Pitala se da li bi se Rejčel Ebdus divila i Kroftovom dupetu. Verovatno bi.

Dečak je spustio veliki foto-album na sto od kovanog gvožđa i pokazao prstom. „Tu piše vaše ime“, rekao je upitno. Izabel se okrenula, iznenađena.

Nekadašnji fotograf je u mračnoj komori urezao red sitnih belih slova u donjem čošku svake crno-bele fotografije brodova, luke, žurki na travnjaku: VENDLS HARD, SILVER BEJ, JEZERO DŽORDŽ, NUJORK. Dečak je pritisnuo debeljuškasti prst uz Izabelino prezime i čekao odgovor.

Vendls Hard. Brusnice umočene u konjak. Prazne flaše koje se kotrljaju na dnu čamca jednoseda. Slavno veslo, uskiso od morskih sokova, koje je naprslo i zarilo joj se u slabine, probušivši joj plućno krilo skoro do kičme. Stara rana oko koje se tako čvrsto skvrčila.

„On ume da čita“, reče Izabel, dozvolivši sebi da bude blago impresionirana.

„Mmmmm-hmmmm“, reče Rejčel Ebdus, mrmljajući slogove dok je palila novu cigaretu. „I te kako. Čita Abrahamov *Njujork tajms*.“

„Biće s decom koja nikada ništa neće naučiti“, reče Izabel, osetivši se impulsivnom i pomalo svirepom. Činjenice su neporecive. Neka se Rejčel malo prži na sopstvenom ulju.

„Možda će ih on naučiti“, reče Dilanova majka olako, zatim se nasmeja. „Škola je problem koji mora sam da reši. Ako sam ja uspela, i on će.“ Dimeći cigaretom između prstiju uperenom ka nebu, stavila je ruku u Dilanovu kosu.